

Список використаних джерел

1. Енкен В. Б. Соя. – М.: Сельхозгиз, 1959. – 298 с.
2. Красовский С. А. Соя и ее сорта (По данным государственного сортоиспытания за 1927–35 гг.). – Л., 1937. – 103 с.
3. Бабич А. О. Селекція і розміщення виробництва сої в Україні. – Вінниця, 2008. – 216 с.
4. Центр. держ. архів вищих органів влади та управл. України у Києві. – Ф.27. (Народний комісаріат земельних справ Української РСР). – Оп.9. – Спр.595. – Стр. С.9. (Доповідні записки, звіти та листування про проведення сільськогосподарських дослідів. 6 січ. 1928 р. – 3 груд. 1928 р.). – 130 арк.
5. Там само. – Спр.485. (Відомості і листування про роботу дослідних установ. Січ. 1929 р. – квіт. 1929 р.). – 130 арк.
6. Там само. – Оп.11. – Спр.1469. (Плани, програми і інші матеріали в справі організації дослідної роботи та реконструкції сільського господарства. 27 груд. 1929 р. – 10 лип. 1930 р.).
7. Там само. – Оп.10. – Спр.439. (Звіти, інструкції та інші матеріали про роботу сільськогосподарських наукових установ. 8 січ. 1929 р. – 2 лют. 1930 р.).
8. Там само. – Оп.9. – Спр.254. (Плани, кошторис та інші матеріали про науково-агрокультурну роботу. 17 лип. 1928 р. – 5 груд. 1928 р.). – 243 арк.

References

1. Enken V. B. Soja. – M.: Sel'hozgiz, 1959. – 298 s.
2. Krasovskij S. A. Soja i ee sorta (Po dannym gosudarstvennogo sortoispytaniya za 1927–35 gg.). – L., 1937. – 103 s.
3. Babych A. O. Selekcija i rozmishhennja vyrobnyctva soi' v Ukraїni. – Vinnycja, 2008. – 216 s.
4. Centr. derzh. arhiv vyshhyh organiv vlady ta upravl. Ukraїny u Kyjevi. – F.27. (Narodnyj komisariat zemel'nyh sprav Ukraїns'koi' RSR). – Op.9. – Spr.595. – Str. S.9. (Dopovidni zapysky, zvity ta lystuvannja pro provedennja sil's'kogospodars'kyh doslidiv. 6 sich. 1928 r. – 3 grud. 1928 r.). – 130 ark.
5. Tam samo. – Spr.485. (Vidomosti i lystuvannja pro robotu doslidnyh ustanov. Sich. 1929 r. – kvit. 1929 r.). – 130 ark.
6. Tam samo. – Op.11. – Spr.1469. (Plany, programy i inshi materialy v spravi organizacii' doslidnoi' roboty ta rekonstrukcii' sil's'kogo gospodarstva. 27 grud. 1929 r. – 10 lyp. 1930 r.).
7. Tam samo. – Op.10. – Spr.439. (Zvity, instrukcii' ta inshi materialy pro robotu sil's'kogospodars'kyh naukovykh ustanov. 8 sich. 1929 r. – 2 ljut. 1930 r.).
8. Tam samo. – Op.9. – Spr.254. (Plany, koshtorys ta inshi materialy pro naukovo-agrokul'turnu robotu. 17 lyp. 1928 r. – 5 grud. 1928 r.). – 243 ark.

Mukhanov V. N., Ph.D. in History, Senior Lecturer, Department of History of Ukraine and Philosophy of Vinnytsia National Agrarian University (Ukraine, Vinnitsa), muhan2004@ukr.net

Study of Cultural Soybeans in Research Institutions of the USSR in the 20–30's of the 20th Century

The purpose of the paper is to carry out a comprehensive scientific and historical analysis of the results of the variety testing, selection and cultivation of cultivated soybeans in the leading scientific agrarian institutions of the USSR in the 20–30's of the 20th century.

In the course of the research the general scientific methods were used: comparative-historical and system analysis and special methods of historical research – analysis of normative-legal and archival documents.

As a result of the research, it was found that in the 1930–1941 biennium in the Ukrainian SSR there was a significant revival of scientific and research interest in soybeans. The main goal – the solution of the protein problem in the food industry and fodder production. During this period a cycle of research on soybean selection was introduced in Kharkiv, Krasnograd, Nemerchansk, Dnipropetrovsk, Odessa, Vinnitsa and other research stations of the Ukrainian SSR, cultivars were expanded and new technologies for the processing of seeds and green mass for feed and food purposes were introduced.

Keywords: soybean, variety testing, breeding, experimental area.

* * *

УДК 94(477)«1937–38»

Мельничук І. А.,

доктор історичних наук, завідувач кафедри
суспільних наук, Житомирський національний
агроєкологічний університет (Україна, Житомир),
kafedra_ppk@ukr.net

Суліменко О. Г.,

кандидат історичних наук, доцент,
Житомирський національний агроєкологічний
університет (Україна, Житомир),
kafedra_ppk@ukr.net

ОПЕРАТИВНИЙ НАКАЗ НКВС №00439 1937 Р. ТА ЙОГО НАСЛІДКИ ДЛЯ НІМЕЦЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ЖИТОМИРЩИНИ

Досліджений перебіг подій під час одного з найбільш трагічних періодів в історії німців Волині–Житомирщини – масові репресії за сфабрикованими радянським НКВС звинуваченнями. Вперше публікуються статистичні дані щодо кількості репресованих, дат виконання вироків та їх характеру. Робиться висновок, що в період репресій 1937–38 рр. етнічні німці порівняно з іншими національними меншинами постраждали найбільше.

Ключові слова: Житомирщина, репресії, «трійки», «двійки», етнічні німці.

Друга половина 30–х – середина 40–х років ХХ ст. є однією з найдраматичніших сторінок в історії народів СРСР, у тому числі німців, адже на цей період припали масштабні і трагічні події загальнолюдського масштабу: «великий терор» та Друга світова війна, внаслідок яких загинули десятки мільйонів людей. Пік репресій в Житомирській області, як і в цілому по Радянському Союзу, припадає на другу половину 1937–го та 1938 рр.

Зазначимо, що проблематика радянських репресій на Волині досить предметно досліджена українськими науковцями: відомими є як окремі праці (Ю. М. Поліщук, О. Г. Суліменко [1]; М. Є. Лутай [2]; С. І. Жилюк [3] та ін.), так і представницькі форуми [4]. Однак ґрунтовний розвідок щодо репресованого під час «Великого терору» німецького населення в українській історіографії обмаль.

Створена у вересні 1937 року Житомирська область відразу ж стала об'єктом масових репресій, адже вона була прикордонною і тут було розміщено велику кількість військових частин та підрозділів, які, на думку НКВС, приваблювали шпигунів.

Як і в інших регіонах СРСР, доля більшості заарештованих вирішувалася позасудовими органами – особливими нарадами, комісіями у складі Наркома внутрішніх справ і Прокурора СРСР, «трійками» при обласних управліннях НКВС у складі начальника управління, секретаря обкому КП(б)У, прокурора області. Були встановлені «ліміти» на кількість репресованих по категоріях. Перша категорія – розгляд справи на «трійках» і вирок – розстріл (ВМП); друга категорія – арешт і ув'язнення на 8–10 років до виправно-трудова таборів (ВТТ).

«Трійка» при управлінні НК Житомирської області була створена в жовтні 1937 р. й активно працювала до травня 1938 р. За цей час було проведено 50 засідань, в ході яких розглянуто 3761 справа, по якій пройшло 6358 чол., з них – 3931 чол. було засуджено до вищої міри покарання. В період з вересня 1938р. по листопад було проведено 13 засідань, на яких проходило 4203 чол., з них – 4175 були засуджені до ВМП. «Ворогів» народу вишукували в усіх сферах суспільно-політичного життя.

Таблиця 1

Відомості про засуджених громадян області на виконання наказу НКВС СРСР №00439 від 25 липня 1937 року за протоколами Наркома НКВС СРСР і Прокурора СРСР

№ протоколу	Дата протоколу	Кількість засуджених	В тому числі		За національністю	
			ВМП	ВТТ	німці	інші нац-ті
16	29 жовтня 1937 р.	100	100	–	99	1
49	19 листопада 1937 р.	99	90	9	93	6
53	23 листопада 1937 р.	50	48	2	47	3
60	27 листопада 1937 р.	50	50	–	45	5
73	6 грудня 1937 р.	101	98	3	95	6
77	10 грудня 1937 р.	50	47	3	43	7
86	13 грудня 1937 р.	150	147	3	145	5
88	15 грудня 1937 р.	100	95	5	97	3
97	21 грудня 1937 р.	50	49	1	48	2
103	23 грудня 1937 р.	198	155	43	192	6
104	23 грудня 1937 р.	100	96	4	79	21
136	4 січня 1938 р.	80	76	4	60	20
150	12 січня 1938 р.	50	50	–	48	2
181	19 січня 1938 р.	149	87	62	140	9
185	20 січня 1938 р.	99	73	26	94	5
186	21 січня 1938 р.	171	166	5	164	7
199	26 січня 1938 р.	50	40	10	45	5
Усього		1647	1467	180	1534	113

Це торкнулося всіх прошарків населення, в тому числі й німців, оскільки, на переконання НКВС, вони могли бути потенційними «фашистами» й шпигунами.

В підтвердження цьому вийшов оперативний наказ №00439, підписаний наркомом НКВС М. Єзовим 25 липня 1937 р., який був в цей же день розісланий телеграмами по всіх управліннях НКВС [5]. Коротко в преамбулі зазначалося про те, що німецький Генеральний штаб і гестапо широко організовує шпигунську та диверсійну роботу на важливих оборонних і промислових підприємствах.

Фактично цей наказ означав розправу над німцями. Слід зазначити, що першими постраждалими від наказу №00439 були 24 жителі села Садки Житомирського району, яких розстріляли 19 вересня 1937 р. Слідчі справи були поставлені «на потік», тобто замість їх розгляду надсилалися списки (альбоми) на осіб, що підлягали репресіям, у яких місцеві органи коротко викладали суть справи, вказували статтю, за якою проходив заарештований.

Через місяць після створення області управління НКВС в Житомирській області в альбомному порядку направило матеріали на 100 чол. згідно вимог наказу №00439. За період з 26 жовтня 1937 р. до 10 січня 1938 р. було направлено в НКВС СРСР матеріали по 23 альбомам по відношенню 1647 чол. Нарком внутрішніх справ СРСР

і Прокурор СРСР вирішили наступним чином: 1467 чол. підлягають розстрілу, а 180 – ув'язненню у виправних трудових таборах на різні терміни. Слід зазначити, що хоч наказ НКВС №00439 стосувався німців, однак в управлінні НКВС області вирішили по іншому, у загальну кількість 1647 осіб було внесено людей інших національностей (в т.ч. українців, поляків, євреїв, росіян, чехів, хорватів, молдаван, татар). Відомості по цим репресіям подані в таблиці 1 (укладачі О. Суліменко та С. Тіміряєв, 2015 р.).

Як видно з таблиці, у стислі терміни органи НКВС знищили масу людей. Для прикладу «оперативності» їхньої роботи можна подати телеграму наказів про розстріл перших «німців–ворогів». 26 жовтня 1937 р. до Москви за підписом начальника обласного управління НКВС Якушева було направлено альбом (список) на 100 чол. 29 жовтня до Житомирського управління НКВС надійшло розпорядження негайно по відношенню до всіх 100 чол. застосувати ВМП – розстріл.

Варто відмітити, що виконання вироків переважно відбувалося в приміщенні Житомирського обласного управління НКВС. Трупні вбитих (інколи зв'язаним способом, багнетами) ховали таємно в різних місцях Житомира, а також за його межами. Також розстріли відбувалися і в Бердичеві, але значно менше.

Підкреслимо тенденцію: кількість репресованих німців швидко зростала, що було наслідком «методів»

дівання органів НКВС, зокрема вони використовували так звані «конференції». Їх суть полягала у тому, що під час допиту одного з підозрюваних забивали до смерті в присутності 10–15 людей. Відповідно, залякані люди починали давати свідчення на інших і оберти репресій ще дужче розкручувалися.

В цей період органи НКВС почали фабрикувати «справи», в яких фігурували представники німецької інтелігенції. Яскравим прикладом цього стала фальсифікована кримінальна справа «викриття» і ліквідації в 1938 р. житомирським облуправлінням НКВС «Волинського фашистського центру» [6].

Слідством було «встановлено», що ця організація була підконтрольна німецькому Генеральному штабу. За різними даними «центр» був створений в період громадянської війни і організаційно сформувався в 1923–1924 рр. і його склад постійно змінювався. До нього входили пастори Г. Улле, Е. Домрес, пізніше керівники Пулинського району Остер (секретар райпарткому); Кауль (голова райвиконкому); Міллер (редактор райгазети). На час викриття «центр» очолювали представник фашистської організації «Аусланддойче» Е. Енслен, лікарі О. Найман, В. Гінце, Е. Вейкерт, Ю. Дорн.

Згідно версії НКВС, головним завданням «центру» було створення на території області штурмових фашистських загонів, які у випадку війни з Німеччиною повинні були діяти в тилу Червоної Армії. Згідно версії слідства на території п'ятнадцяти районів області, а саме: Житомирському, Бердичівському, Червоноармійському, Малинському, Ємільчинському та ін. діяла широко розгалужена німецька фашистська військово-повстанська організація, якою керував «Волинський фашистський центр».

Таблиця 2

Німецько-фашистська воєнно-повстанська організація очолювана «Волинським фашистським центром» у м. Житомирі

Назва району	Загальна кількість	Назва села та кількість чл. організації
м. Житомир	74	
Житомирський	85	с. Садки – 42, Бондарці – 20, с. Березівка – 10
Коростенський	13	кол. Горщик і Мойсіївка
Червоноармійський	47	кол. Цвітянка і Бураківка
Черняхівський	9	кол. Олександрівка – 7
Вол.-Волинський	17	кол. Горщик – 7
Базарський	7	кол. Велику Кліщі – 6
Малинський	15	
Городниця	8	
Ємільчинський	19	кол. Косяк – 10
Андрушівський	16	
інші	39	
Всього	351	

Він, на думку «органів», планував проводити біо-мікродиверсії – зараження мікробами дизентерії, черевного тифу й туберкульозу питної води та продуктів харчування. На час бойових дій готувались диверсійні акти на залізницях, підприємствах оборонного значення, електростанціях тощо. По цій справі було заарештовано 351 чоловік. (див. табл. 2; укладачі О. Суліменко та С. Тіміряєв, 2015 р.).

За національним складом – німців – 296; українців – 29; поляків – 24; росіян – 1; по спеціальностям: лікарів – 3; вчителів – 9; службовців – 18; робітників – 149; колгоспників – 139; кустарів – 12; без визначених занять – 18; одноосібників – 3. Всі вони постановою особливої трійки при УНКВС по Житомирській області 20 вересня 1938 р. були засуджені до розстрілу. Військовий трибунал ПрикВО 25 листопада 1958 р. постанову «трійки» при УНКВС по Житомирській області від 20 вересня 1938 р. відмінив за відсутністю в діях засуджених складу злочину [7].

Слід зазначити, що крім суто німецьких «фашистських» організацій, на Житомирщині діяли і змішані, тобто з представників інших національних меншин, зокрема поляків. Так, наприклад, Бердичівським РВ НКВС була викрита й ліквідована у 1937 р. польсько-німецька контрреволюційна шпигунська повстанська організація, створена у 1928–1929 рр. ксьондзем Романівського костелу А. М. Лепчицьким. До неї входило 26 чол. (21 поляк і 5 німців). Звинувачення було сфабриковане в Бердичівському МВ НКВС 2 грудня 1937 р. і включене в альбомному порядку до розгляду в НКВС СРСР. Згідно постанови наркома внутрішніх справ СРСР і прокурора СРСР наказом від 23 грудня 1937 р. всі вони були розстріляні 6 січня 1938 р. в Бердичеві. Військовим трибуналом ПрикВО від 7 серпня 1959 р. засуджених було реабілітовано за відсутністю складу злочину [8].

Про «широко розгалужену мережу шпигунських організацій» в окремих селах Червоноармійського, Дзержинського, Новоград-Волинського районів можна прослідкувати за таблицею 3 (укладачі О. Суліменко та С. Тіміряєв, 2015 р.).

Таблиця свідчить, що порівняно велику кількість «шпигунських організацій» ограні НКВС виявляли в Червоноармійському районі, який на той час був прикордонним.

Репресії проти німців значно посилювались після постанови політбюро ЦК ВКП(б) №1164/22 від 15 вересня 1938 р. і наказу НКВС СРСР №00606 від 17 вересня 1938 р. згідно якого рішення нерозглянутих слідчих справ по «контрреволюційних національних елементах» передавалось на розгляд особливих трійок на місцях. Після наради в НКВС УРСР начальник УНКВС по Житомирській області В'яткін відразу ж створює «трійку» при УНКВС і в прискореному порядку розглядає справи по контрреволюційним організаціям. Темпи «роботи» цієї «трійки» стосовно німців були жахливими. 20 вересня 1938 р. було здійснено 296 вироки, 21 вересня – 389; 22 вересня – 227; до кінця вересня було оголошено в цілому 953 вироки, в основному розстрільні (ВМП).

4 листопада цього ж року роботу «трійок» було припинено і на Житомирщині, як і по всій країні, репресії пішли на спад. Слід зазначити, що репресій

Таблиця 3

**«Шпигунські» організації, викриті НКВС
на території окремих прикордонних районів Житомирської області**

№ п/п	Назва організації	Накази	Назва села та району	Кількість репресованих	№ справи
1	Німецьке контрреволюційне націоналістичне угрупування	№16 від 29.10.1937 р. «Двійка»	с. Ягодинка Володар-Волинський	5-ВМП	11292-п
2	Антирадянська діяльність на користь іноземної держави	№130 від 18.10.1937 р. «Двійка»	кол. Габрівка Червоноармійський	7-ВМП	9510-п
3	Диверсійно-шпигунська повстанська організація	№289 від 9.11.1937 р. «Двійка»	кол. Соколов Червоноармійський	11 чол., з них 5 німці	9418-п
4	Контрреволюційна фашистсько-диверсійна шпигунська організація; в різних селах Новоград-Волинського району	«Трійка» КОУ від 9.08.1937 р.	Новоград-Волинський	15 чол. 13 до ВМП	7073-п
5	Контрреволюційно-націоналістична фашистсько-розвідувальна група на території Червоноармійського району.	№49 від 19.11.1937 р. «Двійка»	с. Мартинівка Червоноармійський	6 чол. 5-німці	17870-п
6	Німецька контрреволюційно-фашистська повстанська шпигунська, створена по завданню німецького консула в Києві.	№73 від 6.12.1937 р.	с. Сульжинівка Дзержинський	17 чол. 15-німці	8204-п
7	Контрреволюційна група в селі	№77 від 10.12.1937 р. «Двійка»	с. Неборовка Червоноармійський	4	9842-п
8	Контрреволюційна група, створена по завданню німецького консульства в селі	№86 від 13.12.1937 р. «Двійка»	с. Сульжинівка Дзержинський	34	8914-п
9	Диверсійно-шпигунська фашистська повстанська організація	№86 від 13.12.1937 р. «Двійка»	кол. Нейгейм Червоноармійський	13	11801-п
			Всього	125	

Таблиця 4

**За виявленими на цей час даними німці-трудопоселенці, виселені в 1935 р. на ББК
(Беломоробалтійський комбінат) НКВС в Карелію з Житомирщини**

№ п/п	Засуджені органами	1937		1938		1939		Всього	
		ВМП	ВТТ	ВМП	ВТТ	ВМП	ВТТ	ВМП	ВТТ
1	«Трійка» при УНКВС та КАРСР	61	–	74	14	–	–	135	14
2	НКВС і прокурор СРСР	–	–	4	–	–	–	4	–
3	Особлива «трійка» УНКВС по Ленінградській області	10	6	–	–	–	–	10	6
4	Особлива нарада при НКВС СРСР	–	1	–	1	–	2	–	4
	Всього	71	7	78	15	–	2	149	24

не уникли керівники НКВС, зокрема у 1939–1940 рр. військовим трибуналом військ НКВС Київського округу до вищої міри покарання – розстрілу, були засуджені: начальник УНКВС Житомирської області Г. В'яткін, його заступники Лук'янов, Гришин, начальник 3-го відділу Манько і Малука за порушення законності при розслідуванні справ у 1937–1938 рр. [9].

Окремо слід згадати німців, які фактично були репресовані двічі. Це категорія «спецпоселенці», тобто це ті німці, які в січні 1935 р. разом з сім'ями були виселені в Карелію і були взяті на облік як «трудопоселенці». Цих німців також чекала трагічна доля (див. таблицю 4).

Дані таблиці свідчать, що всього було розстріляно 149 чол. з них в сумнозвісному урочищі Сандормох Медвежегірського району – 123 чол. Безумовно, доля двічі засуджених була трагічною, оскільки багато з них загинули від непосильної праці, суворого клімату, епідемій, хвороб тощо.

Оскільки, як відомо, репресії торкнулись всіх прошарків німецького населення, не можна не згадати й вчителів. У ті трагічні роки було засуджено 92 вчителів, з них до ВМП – 49, інші були ув'язнені на різноманітні терміни [9].

Слід зазначити, що від репресій постраждали досить відомі на той час люди. Зокрема це стосується батька всесвітньо відомого піаніста Святослава Ріхтера Теофіла. Теофіл Данилович Ріхтер народився в Житомирі в 1872 р. в сім'ї музичного майстра. Багато його родичів загинуло за рідну Росію. Теофіл Ріхтер закінчив Віденську консерваторію, потім повернувся до Житомира і почав працювати в музичному училищі (в 1915 р. народився син Святослав).

В 1916 р. сім'я Ріхтерів переїхала до Одеси, в якій він був заарештований по сфабрикованій справі. В серпні 1941 р. засуджений до розстрілу. 10 серпня 1961 р. Т. Д. Ріхтер був реабілітований в зв'язку з відсутністю складу злочину.

Одним з відомих репресованих німців був краєзнавець, літератор Самуїл Нікель, уродженець колонії Андріївка Житомирського повіту, нині с. Сонячне на околиці Житомира. У 1935 р. вийшла його ґрунтовна краєзнавча робота, присвячена історії німецьких поселень на Волині «Die Deutschen in Wolhynien» («Німці на Волині») [10, с. 14–15]. Доля С. Нікеля, як і багатьох його земляків–німців, була трагічною.

Список використаних джерел

1. Поліщук Ю. М., Суліменко О. Г. Німці Волині в кінці XVIII – на початку XX ст.: політико-правовий аспект / Ю. М. Поліщук, О. Г. Суліменко. – Житомир: Вид. «Волинь», 2004. – 165 с.
2. Лутай М. Є. Німці в Україні; історія і сьогодення / М. Є. Лутай. – Житомир, 2010. – 540 с.
3. Жиллюк С. І. Червоний терор проти духовенства і віруючих на Східній Волині (Житомирщині) у 20–30 рр. XX ст. / С. І. Жиллюк. – Рівне, 2003. – 152 с.
4. Охотин Н., Рогинский А. Из истории «немецкой операции» НКВД 1937–1938 гг. // По материалам конференции «Репрессии против российских немцев в Советском Союзе в контексте советской национальной политике». – Москва, 1999. – С.36–37.
5. ДАЖО. – Ф.Р–5013. – Оп.2. – Спр.7605. – Т.12. – Арк.117.
6. Архів УСБУ в Житомирській області. – Спр.7605. – Т.20. – Арк.393.
7. ДАЖО. – Ф.Р–5013. – Спр.8522 – в 2 т.
8. ДАЖО. – Ф.Р–5013. – Оп.2. – Спр.5411. – Т.19. – Арк.404–426.
9. Там само. – Спр.17669–п; 9086–п; 4783–п (всього 92 справи).
10. Суліменко О. Г. Німці на Волині (кінець XVIII – початок XX століття): Дис. ... канд. істор. наук. – К., 2002.

References

1. Polishchuk Yu. M., Sulimenko O. H. Nimtsi Volyni v kintsi XVIII – na pochatku XX st.: polityko-pravovyy aspekt / Yu. M. Polishchuk, O. H. Sulimenko. – Zhytomyr: Vyd. «Volyn'», 2004. – 165 s.
2. Lutay M. Ye. Nimtsi v Ukraini; istoriya i s'ohodennya / M. Ye. Lutay. – Zhytomyr, 2010. – 540 s.
3. Zhylyuk S. I. Chervoniy teror proty dukhovenstva i viruyuchykh na Skhidniy Volyni (Zhytomyrshchyni) u 20–30 rr. XX st. / S. I. Zhylyuk. – Rivne, 2003. – 152 s.
4. Ohotin N., Roginskij A. Iz istorii «nemeckoj operacii» NKVD 1937–1938 gg. // Po materialam konferencii «Repressii protiv rossijskikh nemcev v Sovetskom Sojuze v kontekste sovetskoj nacional'noj politike». – Moskva, 1999. – S.36–37.
5. DAZhO. – F.R–5013. – Op.2. – Spr.7605. – T.12. – Ark.117.
6. Arkhiv USBU v Zhytomyrs'kiy oblasti. – Spr.7605. – T.20. – Ark.393.
7. DAZhO. – F.R–5013. – Spr.8522 – v 2 t.
8. DAZhO. – F.R–5013. – Op.2. – Spr.5411. – T.19. – Ark.404–426.
9. Tam samo. – Spr.17669–p; 9086–p; 4783–p (vs'oho 92 spravy).
10. Sulimenko O. H. Nimtsi na Volyni (kinets' XVIII – pochatok XX stolittya): Dys. ... kand. istor. nauk. – K., 2002.

Melnichuk I. A., Doctor of Historical Sciences, Head of the Department of Social Sciences, Zhytomyr National Agroecological University (Ukraine, Zhytomyr), kafedra_ppk@ukr.net

Sulimenko O. G., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Zhytomyrsky National Agroecological University (Ukraine, Zhytomyr), kafedra_ppk@ukr.net

Operational order NKVD №00439 1937 and its consequences for the German population of Zhytomyr region

The course of events during one of the most tragic periods in the history of the Germans of Volyn-Zhytomyr region was investigated – mass repressions were fabricated by the accusations of the Soviet NKVD. For the first time, statistics are published on the number of repressed, the dates of execution of judgments and their nature. It is concluded that during the period of the 1937–38 repressions, ethnic Germans were the most affected in comparison with other national minorities.

Keywords: Zhytomyr region, repressions, «three», «two», ethnic Germans.

* * *

УДК 94:323.281(477)«1941/1944»

Терентьев М.,
здобувач кафедри етнології та краєзнавства,
Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ),
kafetno@ukr.net

Участь селян у наданні допомоги радянським воїнам на окупованій території України в 1941–1944 рр.

Вивчається питання щодо надання українським селянством допомоги радянським військовополоненим, які потрапили до німецького полону, умови утримання їх у концтаборах, посилення допомоги полоненим, піклування про поранених, хворих.

Ключові слова: Україна, українські селяни, військовополонені, сталінізм, окупаційний режим, концтабори.

Проблема участі українського народу у Другій світовій війні не знайшла свого належного об'єктивного висвітлення й сьогодні. Варто зазначити, що й нині існують поляри оцінки, як початкового періоду війни, перебігу подій і явищ, що відбувалися на українських теренах, так і кінцевих наслідків німецько–радянського збройного протистояння. Окремі політичні сили прагнуть нав'язати своє бачення, концепти, ідеї, погляди, на події і явища, повернутись та навести інших